

Egy hadbiztos az 1788–1791. évi török háborúban Farádi Vörös Ignác a fronton

PINTÉR TAMÁS

Bevezetés

Az 1788–1791. évi Habsburg–török háborúról kijelenthető, hogy a magyar történelem méltatlanul elhanyagolt eseményei közé sorolható hazai és külföldi tekintetben egyaránt. Leghíresebb mozzanatai, a karánsebesi csata vagy Belgrád elfoglalása közismertnek nevezhetők, de sajnálatos módon a háború történetének feldolgozására eddig kevesen jelentkeztek: a magyar történetírás elmúlt száz évében mindössze Rédvy István vállalkozott a hadjáratok és az ostromok részletes bemutatására és elemzésére.¹ Ebből következik, hogy a harcok alatt a hátszágban megjelenő, majd egyre inkább kiterjedő „fekete gazdasággal” és a korrupcióval kapcsolatos adatok összefoglalása sem történt még meg. A helytörténeti munkáknál, amennyiben az efféle korrupcióban érintett városról van szó, természetesen megjelennek a visszaélések, de a szerzők legtöbbször megelégedtek az adatok felsorolásával, a korrupció tényének említésével.²

Az utolsó török háborúhoz hasonlóan farádi Vörös Ignác személye sem került a kutatások központjába, bár memoárja nem ismeretlen a történetírásban: Marczali Henrik és Madzsar Imre is rendkívül sok információt merít Farádi visszaemlékezéseiből. E munkák kiválóságát és eredményeit nem tisztem vitatni, azonban véleményem szerint Vörös memoárja még sokkal többet „rejt”. A korszakra vonatkozóan természetesen több visszaemlékezés is rendelkezésünkre áll (pl. Radetzky tábornagy, Kisfaludy Sándor, Keresztesi József esetében), akik bemutatják a II. József utolsó napjait felölelő forrongást, a napóleoni háborúkat, néha II. József háborújára is reflektálva. Vörös Ignác pont ezek ellenpólusa, aki „alulnézetből” engedi látni a korszakot: Vörös memoárja az egyik legrészletesebb kortárs beszámoló az utolsó török háborúról, vagy épp II. József hadbiztosságáról, melynek feldolgozására még szintén nem vállalkozott senki.

E tanulmány célja alapvetően egy rövid intervallum, az 1787–1790-as évek eseményeinek áttekintése, Vörös visszaemlékezéseinek keresztül. Kísérlet teszek a tábori korrupció bemutatására, valamint a visszaéléseket elkövető személyek motivációinak megértésére, néhány Vörös által előadott eseten keresztül. Bár néhány, a tanulmányban is szereplő cselekedetet a mai, illetve a korabeli büntetőjog is szankcionál, nem célom a háború eredményeinek, Vörös Ignác cselekedeteinek, de még a korrupcióban résztvevő emberek meg- vagy elítélése sem.

---

¹ RÉDVAJ 1942a; RÉDVAJ 1942b; RÉDVAJ 1943.

² Példa erre: REIZNER 1899–1900a, 358.

Farádi Vörös Ignác

Mielőtt konkrétan a hadseregben fellépő korrupciót vizsgálánk, elengedhetetlennek tartom, hogy megismerjük az általam vizsgált eseteket közreadó farádi Vörös Ignác hadbiztos életét, mentalitását és karakterét, valamint visszaemlékezéseit, ami e kutatás fő forrásának tekinthető. Vörös személyiségének ismerete nélkül ugyanis lehetetlen megismerni motivációit, ezáltal pedig megérteni tetteinek okát – visszaemlékezéseinek vizsgálata után az általa előadott események is más megvilágításba kerülhetnek.

Farádi Vörös Ignác 1757-ben,³ a farádi Vörös család veszkényi birtokán látta meg a napvilágot Vörös Pál és Schitz Borbála második gyermekeként. A család elsőszülött fiaként nagy hangsúlyt fektettek taníttatására: 1767-ben kezdte meg tanulmányait a soproni jezsuita gimnáziumban, majd jogi tanulmányokat folytatott Nagyszombaton (1773–1776).⁴ 1777-ben vették fel jurátusnak, s egy év gyakornoki élet után sikeres ügyvédi vizsgát tett.⁵ Az 1778–1779-es éveket tekinthetjük Vörös Ignác életének egyik legnagyobb fordulópontjának: sikerült befejeznie tanulmányait, így elérkezett az idő, hogy döntsön jövőjéről. Épp erre az időre esik Mária Terézia rendelkezése, miszerint a Temesi Bánság területén ismét visszaállítják a vármegyei közigazgatást (1779). Marczali szerint, a szintén Sopron megyei gróf Niczky Kristóf – aki az új tisztikart kijelölte – hívására érkezett meg Vörös a térségbe,⁶ de nem elhanyagolható tény az sem, hogy a Mária Terézia által felállított bizottságban ott találjuk Vörös Antal alnádort (Vörös Ignác nagybátyját) is.⁷ Annyi bizonyos, hogy az újra felálló Temes vármegyében a szentandrászi járás szolgabírója lett.⁸ Saját birtokra 1781. december 10-én tett szert, mikor József császár árverésén Bécsben 10473 forintért vásárolták meg *Segenthau*-t⁹, az akkori megyei főjegyzővel és barátjával, Atzél Istvánnal.¹⁰ Ez idő tájt léphetett be a temesvári szabadkőműves páholyba, aminek 1786-os feloszlatásáig¹¹ tagja is maradt. II. József török háborújában (1788–1791) hadbiztosként megjárta a frontot is, majd az 1790/91-es országgyűlésen Temes vármegye alsótáblai követeként vett részt.¹² Az országgyűlés után hazatért és megházasodott, gyermeke azonban nem született. 1796-ban visszavonult a politikai élettől, idejét mindinkább saját, majd barátja,

---

³ 1819-ben írt végrendeletében 62 évesnek mondja magát (*Farádi Vörös Ignác végrendelete* In: FARÁDI 1927, 179).

⁴ FARÁDI 1927, 7.

⁵ FARÁDI 1927, 11.

⁶ MARCZALI 1915, 16.

⁷ SZENTKLÁRAY 1914, 360.

⁸ SZENTKLÁRAY 1914, 362.

⁹ Előfordul *Ság*, *Schaag*, *Sekenthal*, *Segenthau* és *Sagu* megnevezéssel is. A továbbiakban *Németség*.

¹⁰ SZENTKLÁRAY 1914, 367. A birtoklást erősítik meg az adománylevelek: MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1785 – N°. 12151.; továbbá a MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1799 – N°. 11461.

¹¹ Az 1785 december 11-én kelt rendelet szerint ezentúl páholyok csakis kormányzókkal bíró városban működhetnek, és tagjaik névsorát kötelesek pontosan beterjeszteni a hatóságoknak. A temesvári páholy 1786 júliusában szűnt meg.

¹² NAPONKÉNT-VALÓ 1791, XVII.

Atzél István borosjenői birtokának igazgatása kötötte le. 1809-ben telepedett le Aradon, ekkor vesztette el feleségét. Itt kezdte el írni visszaemlékezéseit, s itt érte a halál valamikor 1825. december 22. és 1826. január 8. között.

Arra a kérdésre, hogy Lovász Zsigmond miért választotta maga mellé Vöröst hadbiztosnak, nem adhatunk egyértelmű választ. Indokolhatja egyrészt személyes ismeretségük: Temes megye új tisztkarában Lovász alispán, Vörös szolgabíró lett, majd mikor Vörös Ignác és Atzél István földet akart venni II. József aukcióján, Lovász nyújtott kölcsönt az első részlet kifizetéséhez.¹³ Közlebbi ismeretségüket jelzi az is, hogy mindketten szabadkőművesek a „*jeruzsálemi páholyban*.”¹⁴ (Lovász szabadkőműves neve *Tullius*,¹⁵ Vörösé *Diogenes*.¹⁶) A másik indoklást maga Vörös adja, mikor Boros József jellemzését tárja elénk: „*Borosnak, aki soha se gazda, sem vadász, sem lovas nem volt, nehezen esett az éféli, vagy éhfél [sic!] utána 1-2-3 órai fel kelés és lovaglás. [...] Elég az, hogy Boros nagyon szokatlan volt a tábori élethez [...]*.”¹⁷ Borossal ellentétben, Vörösnek ezek nem okoztak nehézséget, s talán az sem véletlen, hogy 1789. október 1-ére csupán Vörös maradt hivatalában.¹⁸

Vörös Ignácot kortársai megfontolt, gyors észjárású, józan ítélőképességű embernek ismerték,¹⁹ ugyanakkor megesett, hogy alig tudta türtöztetni heves érzelmeit.²⁰ A szabadkőművesség révén a felvilágosodás eszméivel is megismerkedett, de a komolyabb társadalmi reformoktól elzárkózott.²¹ A korabeli köznemesség büszke önérzete nála is megfigyelhető. Erős hazaszeretet, patriotizmus és mély vallásosság jellemezte. Nem volt benne sem német, sem Habsburg-ellenesség, de II. Józsefet kártékony uralkodónak tartotta.²² Özvegy Bartoskáné Winkler Annával 1791-ben kötött házasságot. Gyermeük nem született, mégis meghitt családi légkör vette körül élete végéig. Közösen nevelték felesége első házasságából született fiát, Ferencet, s a felesége által 3 éves korától nevelt Boriskát. István, akit Vörös árvaként befogadott, szintén az ő házában nőtt fel.²³ Özvegyiségére sem maradt egyedül: Zsigmond unokaöccse és régi barátja, Atzél István fiai is gyakori vendégei voltak.

---

¹³ FARÁDI 1927, 19.

¹⁴ Temesvár a szabadkőműves-rendi neve „*Jeruzsálem*” volt (ABAFI 1884, 517).

¹⁵ ABAFI 1884, 524.

¹⁶ ABAFI 1884, 519.

¹⁷ FARÁDI 1927, 107.

¹⁸ Ekkor Vörös maga is gyengélkedett, félő volt, hogy őt is le kell cserélni, de erre nem került sor (FARÁDI 1927, 108).

¹⁹ Valószínűleg ezért is kapta a „*Diogenes*” nevet.

²⁰ Browne János György gróffal nézeteltérésük miatt majdnem párbajozott (FARÁDI 1927, 110–112).

²¹ Egyik legnagyobb félelme, hogy a következő emberöltőben „*szörnyű reformattoja lészen egész mostani világnak*” (Farádi Vörös Ignác végrendelete In: FARÁDI 1927, 183).

²² „*Egy szóval Joseff császár minden készületet meg tett, hogy a magyar szabadság és törvény az országbul ki muljanak.*” (FARÁDI 1927, 138).

²³ Bartoska Ferenc, Mischel Boriska és István inasa, valamint „Zsiga öccse” is végrendeletének kedvezettje (Farádi Vörös Ignác végrendelete In: FARÁDI 1927, 184–185).

Vörös Ignác visszaemlékezéseit (az 1788–1822-as évekről) Madzsar Imre adta át a nyilvánosságnak 1927-ben,²⁴ több mint száz évvel azután, hogy Vörös „befejezte azt”. Arra a kérdésre, hogy Vörös mikor kezdett bele élete összegzésébe, csak találgatással felelhetünk, ugyanis maga Madzsar Imre sem az eredetit, csupán a memoár egykorú másolatát adta közre.²⁵ Vörös Ignác az 1819-ben kelt végrendeletében már szól könyvtáráról és „mindenféle írásáról”: ezeket unokaöccsére, Vörös Zsigmondra bízta.²⁶ Valószínű, hogy írásai között már ott szerepelt visszaemlékezéseinek kezdeménye is. Maga Vörös 1822. szeptember 25-ei keltezéssel zárja le önéletírását.²⁷ Az eredeti memoár keletkezésének pontos időpontját nem lehet megállapítani, de ha valóban e művére vonatkozik végrendeletében tett hivatkozása, úgy fennáll a lehetősége annak, hogy már 1819 előtt nekilátott a szöveg megszerkesztésének.

Vörös művére magam is gyakorta „memoárként” vagy „önéletírásként” hivatkozom, azonban meg kell jegyeznünk, hogy ezen írás nem teljes önéletírás vagy memoár. Életének leírását egy kiragadott ponttól (1788-ban 31 éves) indítja, majd valamely okoknál kifolyólag, még halála előtt (1822 az utolsó dátum) írása hirtelen félbeszakad („Többet nem írok, az idő fogja megmutatni.”),²⁸ s így végkövetkeztetést sem ad a leírtakról.

Farádi memoárjának, hasonlóan a legtöbb memoárhoz, alapvető szerveződési elve az idő.²⁹ Ugyanakkor előfordul, sőt maga a visszaemlékezés is így kezdődik, hogy nem kronológiai sorrendben, csupán az emlékeknek átadva magát a történet meséléséhez és megértéséhez nélkülözhetetlen információkat told bele szövegébe, függetlenül attól, hogy az említett esemény kronológiailag évekkel a fő történetiszál előtt vagy után történik: például II. József reformjait az 1790/91-es országgyűlés után fejt ki.³⁰ Ugyanakkor maga is észleli elkalandozását, s visszatér a kronológiai rendszerhez: „Visza térek az előbbeni beszédemnek folytatására.”³¹ Visszaemlékezéseknél ez egy felettébb gyakori jelenség.³² Mivel nem tudatosan szerkesztett irodalmi vagy történeti műről beszélünk, és az efféle felidézések lélektani hatásának következtében előfordul néhol az emlékek alkalmi felbukkanása, így a mű részben kronologikus, részben asszociatív szerkezetűvé válhat, ahogy azt memoárunk példája is mutatja. Visszaemlékezéseit az úgynevezett nukleáris epizódok alapján építi fel, amik

---

²⁴ FARÁDI 1927.

²⁵ FARÁDI 1927, 52.

²⁶ Farádi Vörös Ignác végrendelete In: FARÁDI 1927, 185.

²⁷ FARÁDI 1927, 174.

²⁸ FARÁDI 1927, 174.

²⁹ PATAKI 2001, 382.

³⁰ FARÁDI 1927, 135–139.

³¹ FARÁDI 1927, 143.

³² DOBSZAY 2010, 41.

életének alapvető fordulópontjait jelentik.³³ Ez az oka annak, hogy a memoár „korszakolása” lényegesen eltér a nagypolitika változásaitól.

Lényeges tényező továbbá az úgynevezett „önkorruptság”. Az önkorrupság, mint fogalom, Pataki szerint már a memoár megfogalmazásánál megjelenik: hiszen, ha saját élettörténetünk eseményeiről adunk képet, e kép darabjainak összeillesztésénél az egónk automatikusan arra tesz kísérletet, hogy írásunk lehetőleg összhangban álljon aktuális önértékelésünkkel.³⁴ Aktuális énképünk azonban éppen azért olyan, amilyen, mert már „*az élettörténet eredménye*”,³⁵ így ellentmondás keletkezik: korábbi önképünkkel nem írhatunk, hisz már nem létezik, aktuális önképünk pedig már átélte az eseményt és levonta annak következtetéseit. Ebből kifolyólag, a memoárt író aktuális énünk „*mindig hajlani fog éppen adott állapotának igazolására*”, s ennek jegyében akár újra is írhatja az élettörténetének egy részét.³⁶

Mi vitte rá Vörös Ignácot, hogy megírja saját élettörténetét? A memoár, mint az a szépirodalmi művekben is gyakran előfordul, *in medias res* indítású, *preambulum*-jában nem találunk úgynevezett önéletírói paktumot, magától a szerzőtől nem kapunk indoklást az írás miéértjére, így válaszokat csupán másodkézből kereshetünk a *causa scribendi*-jére. Madzsar szerint Vörös célja memoárjának megírásával nem a publikum tájékoztatása életéről, csupán „*utó dai okítása*” volt.³⁷ Madzsar álláspontját erősíti, hogy a memoár kéziratát a szerző keresztfiára, Zsigmondra hagyja. „*Zsiga ötsét*” tekinthetjük Vörös Ignác „sucessorának”: Ignácnak, lévén, hogy gyermektelen maradt, unokaöccse nyújtotta azt a családi köteléket, amit apa-fiú kapcsolatként is szokás jellemezni. Nem véletlen az sem, hogy Vörös Ignác temetéséről is Zsigmondnak kellett gondoskodnia.³⁸ Mindezek alátámasztják Madzsar állítását, miszerint Vörös csak „sucessorait”, és leginkább unokaöccsét tekintette memoárja célközönségének. Való igaz, hogy Vörös történeteinek tanulsága javarészt megegyezik a végrendekezésében leírtakkal, miszerint: „*sucessoraim ne azon iparkodjanak, hogy tsak nagy urak vagy gazdagok, hanem hogy betsületes emberek és hazafiak legyenek*.”³⁹ Vörös Ignác ezen intése egyfajta identitásként kíséri végig visszaemlékezéseit: „*[...] sem hivatalokat, sem gazdagságot szerezni nem akarok [...] a világon sok tapasztalásim által abban meggyőződtem, hogy az embernek jó erköltseinek meg romlására nintsen hathatósabb eszköz, mint a nagy gazdagság*.”⁴⁰

A memoárt azonban – már csak műfaji tulajdonságait is figyelembe véve – fenntartásokkal, és kellő forráskritikával kell kezelnünk. Mit jelenthet ez Vörös

---

³³ KÖVÉR 2014, 36.

³⁴ PATAKI 2001, 232.

³⁵ PATAKI 2001, 242.

³⁶ PATAKI 2001, 232.

³⁷ FARÁDI 1927, 1.

³⁸ Farádi Vörös Ignác végrendelete In: FARÁDI 1927, 179.

³⁹ Farádi Vörös Ignác végrendelete In: FARÁDI 1927, 186.

⁴⁰ FARÁDI 1927, 152–153.

Ignác visszaemlékezéseire nézve? Természetesen nem azt állítom, hogy a következő, Vörös által előadott esetek nem felelnek meg a valódi történeteknek, csupán arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a kép árnyaltabb lehet annál, ahogy Madzsar Imre (és Vörös Ignác) előadja. Madzsar Vörös Ignác becsületességére helyezi hangsúlyt, mondhatni e tulajdonsága ad létjogosultságot a memoár közreadására („*Megérdemli a régi Magyarország e derék kortanuja, hogy emléket állítsunk becsületos és munkás életének*”⁴¹), s láthattuk, hogy magánál Vörösnél is kulcskérdésnek számít a becsület. Azonban Vörös életének egyik későbbi eseménye – az 1793-ban Vörös ellen hivatalos hatalommal való visszaélés, vesztegetés (!) ügyében indított fenytő per⁴² – erős árnyékot vethet a kialakított becsületos „főhős” képére. Talán ez is egyfajta indokként szolgálhatott a szerzőnek, hogy megörökítse az eseményeket, s hangsúlyozza bennük saját feddhetetlenségét. Mivel a most következő történetek javarészt Vörös visszaemlékezésein alapulnak, továbbá nem áll rendelkezésünkre egyéb forrás, amivel összevethetnénk, óvatosan kell bánnunk a leírással.

Vörös összesen 55 oldalon keresztül ír a háborúról, ezt négy nagyobb kategóriába oszthatjuk. A vizsgált memoárrészlet 35%-a (17 oldal) foglalkozik a hadbiztosi munkával, azaz saját feladatkörével. Itt találkozhatunk a táboron belüli visszaélésekkel, amelyek közül – jelen dolgozat kereteit, illetve az előadás helyszínét figyelembe véve – csak a szegedi esetet fogom kifejteni. Ezután utazásainak leírása következik, amelyeket 11 oldalon keresztül mutat be (23%). E beszámolóok során kaphatjuk a legtöbb információt a hétköznapokról: elmeséli, miket ettek, hogyan táboroztak. Ugyanakkor izgalmas történeteket is élénk tár: a Tomasevecz-i éjszakai leírás, ahol – miközben épp táborot vertek éjszakára – fosztogató oláhok jelentek meg körülöttük. Tíz oldalon keresztül foglalkozik a háború „nagyjaival”, illetve a velük való személyes kapcsolatával, pl. Laudon, Hadik András, Zichy Károly esetében. E kimagasló történelmi személyek mellett Rabach kapitánnyal való barátságáról is lehet olvasni. A tényleges hadi események leírásával foglalkozik a legkevesebbet (20%, 10 oldal). Ennek oka az lehet, hogy nem igazán vett részt csatákban. A legfontosabb leírások: Belgrád ostroma, Karánsebes és Zimony. Belgrád ostromán kívül egyiknél sem volt jelen személyesen, csak elbeszélésekből ismeri a történeteket.

---

⁴¹ Madzsar bevezetőjének zárása (FARÁDI 1927, 54).

⁴² Maga Vörös tagadja a vádak valódiságát, s Madzsar is azon a véleményen van, hogy koholt vádak alapján, politikai okok miatt indítottak Vörös, illetve több társa ellen „hajtóvadászatot” éppen akkor, amikor a megyei tisztviselők megválasztása esedékes lett volna. Vöröshöz hasonlóan, Jablonczay Mihály, a temesi járás alszolgabírója ellen is zsarolás, megvesztegetés miatt indítottak vizsgálatot, mindkét esetben báró Splényi József főispán volt a kezdeményező. Jablonczay-t teljes mértékben felmentették a vádak alól. A vádaskodások következtében valószínűleg beháború alakult ki Temes vármegyében. Vörös véleménye a perről: FARÁDI 1927, 146–148.

A hadbiztosság

A hadbiztosság, mint intézmény kialakulását a Mohács óta dúló háborúk, s ezekkel együtt az állandó hadsereg felállítása,⁴³ illetve annak élelmezése kényszerítette ki, miként Erdélyben,⁴⁴ úgy Magyarországon is.⁴⁵ A visszafoglaló háború, a Thököly-felkelés, illetve a Rákóczi-szabadságharc idején a hadbiztosok feladata javarészt a lakosság védelme, a károsultak számára elégtétel szerzése,⁴⁶ azonban a biztosok ekkor még csak az uralkodótól és a hadsereg vezetésétől függték. Mivel ezek a biztosok kezelték a rendek által megajánlott hadiadó összegét is, III. Károly uralkodására a magyar rendek folyamatos előterjesztésekkel álltak az uralkodó elé.⁴⁷ Nem titkolt szándékuk volt az uralkodó korlátozása és felügyelete, mondván, a hadiadóval a király nem rendelkezhet szabadon kedve szerint, azt csupán meghatározott költségekre fordíthatja.⁴⁸ Abban mindkét fél egyetértett, hogy a katonaság és a lakosság viszonyát szabályozni kell, és hogy erre a célra országos biztosok felállítása a legmegfelelőbb eszköz.⁴⁹ Ezt az intézményt 1723-ban iktatták törvénybe, a XCIX. és a C. cikkely foglalkozik velük. A törvény szerint az uralkodónak kötelessége „négy nemzeti biztost kinevezni a nemesek rendéből”.⁵⁰ Az ezen törvények által szabályozott testület működésével sikerült békésebbé tenni a katonaság és a civil lakosság viszonyát,⁵¹ egészen a következő háborúig. Az osztrák örökösödési háború alatt, már 1741-ben a biztosok hatáskörébe utalták a zsold kifizetésének folyósítását és ellenőrzését is,⁵² ugyanakkor megállapították, hogy a nemesi felkelésben résztvevő gyalogosok zsoldját és ételét is a hadiadóból kell fizetni.⁵³ Mária Terézia további előírásokat vezetett be a biztosoknak, valamint a teljes hadseregnek is,⁵⁴ miszerint egy hadsereg nem mozdulhat a helyéről, amennyiben utasítása nem a Helytartótanácsától vagy az országos főparancsnoktól származik, ez utóbbi esetben további előírás egy élelmezési hadbiztos jelentése a tervezett útvonalról.

E testület, mint oly sok másik, „áldozatául esett” II. József reformjainak: a magyarországihoz hasonlóan az erdélyi hadbiztosság is átszervezésre került.⁵⁵ József nem szüntette meg a *Provincionalis Commissariatus*-t, de egy új, tábori (*campestris*) hadbiztosság⁵⁶ felállítását rendelte el 1782-ben, gyakorlatilag

---

⁴³ Az állandó hadsereg mellett az állandó hadiadót is törvény írta elő: 1715. évi VIII. tvc. 2. §.

⁴⁴ TRÓCSÁNYI 1960.

⁴⁵ EMBER 1934.

⁴⁶ EMBER 1934, 340.

⁴⁷ Példa erre a 1715. évi XLIII. törvénycikk.

⁴⁸ EMBER 1934, 349.

⁴⁹ EMBER 1934, 349.

⁵⁰ 1723. évi C. törvénycikk.

⁵¹ MARCZALI 1915, 3.

⁵² 1741. évi LXIII. törvénycikk 30. §.

⁵³ 1741. évi LXIII. törvénycikk 26. §.

⁵⁴ *Regulamentum Militare*. Bécs, 1747. december 28.

⁵⁵ TRÓCSÁNYI 1960, 126.

⁵⁶ *Comissariatia et Bellica, Ober-Landescomissariatus*.

azonos munkakörrel, illetve személyi áthelyezéseket szorgalmazott a korábbi „polgáriból” az új katonába. Ennek következtében az „erdélyi *Provincialis Commissariatus*”, gyakorlatilag „magától megszűnt.”⁵⁷ A legfőbb különbséget a hivatal minőségének megváltozása jelentette. Míg eddig a *Provincialis Commissariatus* továbbra is „*officium*”-ként, azaz állandó, meghatározott jogi alapokon nyugvó hivatalként működött, addig József új testülete már „*commissio*”-ként, azaz egy bizonyos időre szóló, az esetekhez alkalmazkodni tudó, rugalmas természetű megbízást jelentett.⁵⁸ A commissio feladatát maga II. József fogalmazta meg az *Instruction für das In Kriegs-Zeiten aufgestellte Ober-Landes-Commissariat*-ban (1782). Ezt 1787-ben Magyarországra is kiterjesztette, így az ebben leírt feladatok vonatkoztak az 1788–1791-es török háborúra is.⁵⁹

II. József hadbiztossága

A császár seregének hadbiztossága a következő struktúra alapján épült fel: kiválasztandó egy főhadbiztos (*Ober-Landeskommissair*), akit személyesen a császár választ, továbbá 3 hadbiztos (*Landeskommissair*), akiket lehetőleg a *Provincialis Commissariatus*-ból választ ki a főhadbiztos.⁶⁰ Az *Ober-Landeskommissair* fizetése évi 4000 gulden, a *Landeskommissair*-é 1200.⁶¹ Mindezeket felül kenyér adagjaikat, tábori felszerelésüket, útidíjaikat a kamara fizette.⁶² Hogy a császár elejét vegye a háború okozta zűrzavar kihasználásának, megtiltotta, hogy hadbiztosi tevékenységük alatt földet vásároljanak.⁶³

A hadbiztosság feladata elsősorban a várak és kórházak ellátásáról való gondoskodás, az élelmiszer beszerzése, illetve annak hajón való elszállíttatása rendeltetési helyükre.⁶⁴ Ahogy egyikük, Vörös Ignác fogalmazott: „*a felséges Joseff császártul azt a parancsolatot kaptam: Hören Sie; das Geld gehöret mein, die Ware kaufen Sie ein, kaufen Sie gute, brauchbare, ächte Ware ein, schonen Sie kein Geld, besonders für meine Spitäle, sonst nehme ich ihnen bei Copf.*”⁶⁵ Mivel a biztosokat folyamatosan megkörnyékezték a kereskedők, lévén, hogy a „császár erszényével vehettek”, tevékenységükről folyamatos jelentéssel

---

⁵⁷ TRÓCSÁNYI 1960, 126.

⁵⁸ EMBER 1934, 341.

⁵⁹ FARÁDI 1927, 27.

⁶⁰ INSTRUCTION 1782, 2.

⁶¹ 1789 októberében már 1400 gulden, viszont a lovakat, illetve a szükséges lószerszámokat maguknak kell beszerezni. Berzeviczy Gergely levele anyjához. 1798. október 13. In: H. BALÁZS 1967, 143, 1798/b Levelek. Függelék 53.

⁶² FARÁDI 1927, 28.

⁶³ A Bánságból menekültek a lakók, így lehetőség adódott kiváló minőségű földek megvételére rendkívül olcsón. Berzeviczy Gergely levele anyjához. 1798. október 13. In: H. BALÁZS 1967, 143, 1798/b Levelek. Függelék 53.

⁶⁴ MARCZALI 1915, 16.

⁶⁵ FARÁDI 1927, 58. „*Hallja, a pénz az enyém, az árukat maga vásárolja. Vásároljon jó, használható, tiszta árut, ne kémélje a pénzt, különösen kórházaimtól nem, különben fejevel felel.*” (Marczali fordítása – MARCZALI 1915, 16).

tartoztak. Figyelembe véve, hogy a hadi élelmezéssel több másik intézmény⁶⁶ is foglalatoskodott, ezekkel kötelező együttműködésre voltak utasítva.⁶⁷

Ober-Landeskommisair-nak a Császár kezdetől fogva Lovász Zsigmondot, Temes megyei alispánt kívánta, akit lelkes és megbízható embernek tartott,⁶⁸ s kinevezése meg is történt 1787. november 12-én. Az előírásoknak megfelelően, a további biztosokat a főhadbiztos, azaz Lovász választotta ki,⁶⁹ azonban a császár előírása (hogy lehetőleg a *Provincionalis Commissariatus* tagja legyen) csak Horányi Antal⁷⁰ esetében érvényesült. Horányin kívül hadbiztos lett Boros József soproni másodalispán,⁷¹ valamint Vörös Ignác, Temes vármegye szentandrási járásának szolgabírója.⁷² 1789 októberében jelentős változások történtek a személyi állományban (csak Vörös maradt a helyén), s e változtatások keretében érkezett a hadbiztossághoz Deseő Ádám,⁷³ temesi alszolgabíró,⁷⁴ és Berzeviczy Gergely⁷⁵ is.

II. József halálával (1790. február 28.) a háború (és így a hadbiztosság is) a végéhez közeledett. 1790. március 26-án királyi rendelet mondta ki többek között a *Commissariatus Provincialis* 1780-i formájában való helyreállítását Erdélyben, azonban felállítására csak június 7-én kerül sor.⁷⁶ Lovász főhadbiztos még egy utolsó országos körútra indult április 12-én, célja az ellátási feltételek javításainak felmérése volt.⁷⁷ A hadbiztosság még április folyamán feloszlott,⁷⁸ Vörös Ignác „resignálta” hivatalát.⁷⁹

A szegedi pék esete

Vörös szegedi „kalandját” két részre oszthatjuk, ahogy visszaemlékezéseiben ő maga is tette. A történet első része⁸⁰ 1788 októberében, talán 6–8.,⁸¹ de

⁶⁶ Többek között a *Provincionalis Commissariatus*, a Kerületi Kapitányságok (*Feld-Directionen*), az *Abstossmagazinok*, illetve az úgynevezett *Proviandamt*.

⁶⁷ INSTRUCTION 1782, 3–4.

⁶⁸ FARÁDI 1927, 27.

⁶⁹ INSTRUCTION 1782, 2.

⁷⁰ Horányi Antal, 1763-tól Pest megyei táblabíró (KÖSZEGHY 1910, 458).

⁷¹ NAGY 1868, 153–154.

⁷² SZENTKLÁRAY 1914, 362.

⁷³ Lovász Zsigmond főhadbiztos veje (NAGY 1858, 293).

⁷⁴ MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1798 – N°. 3970.

⁷⁵ Berzeviczy máig legkorszerűbb biográfiája: H. BALÁZS 1967.

⁷⁶ TRÓCSÁNYI 1960, 130.

⁷⁷ H. BALÁZS 1967, 156.

⁷⁸ FARÁDI 1927, 31.

⁷⁹ FARÁDI 1927, 113.

⁸⁰ A szegedi eset 1788-as évére való visszaemlékezés: FARÁDI 1927, 69, 76–79.

⁸¹ Vörös szeptember 28-án lovagolt be Temesvárra. Onnan Szeged érintésével Németságra ment, ahol egy hetet töltött el. Ezután tért vissza Szegedre, és ekkor játszódott le a következő esemény. A megyei tisztikar október 9-én költözött Szegedre (SZENTKLÁRAY 1879, 499). Mivel Vörös Ignác a város elöljáróit (főbíróit és várparancsnokot) hívta magához, és nem a megyei tisztviselőket, gyaníthatjuk, hogy az események még október 9. előtt történtek.

mindenképpen 6–17.⁸² között esett meg. Leírása javarészt a bűncselekmény elkövetésének felfedezéséről, a szembesítésről, illetve a felelősségre vonásról szól. Miután falujában töltött egy hetet, Vörös Ignácot Szegedre rendelték,⁸³ s már az érkezését követő reggelen megtapasztalhatta a helyi viszonyokat. Egy kunsági gabonaszállítmány conductora azzal a panasszal élt a hadbiztosnál, hogy áruít a helyi pék 8 napi várakoztatás után sem hajlandó lerakodni, míg azokét, akik a kunsági szállítmány után érkeztek, már régen a raktárba vitette.⁸⁴ Vörös, akinek eddigre már volt tapasztalata efféle ügyekkel (ekkor már lassan egy éve volt hadbiztos, és ott volt a kisszentmiklósi eset tapasztalata), a pék „lefizetését” javasolta a conductornak, de hogy később annak korruptségát bizonyítani tudják, a péknek szánt aranypénzen egy jól látható jelet hagyott (a LOTHARINGIAE feliratonál az L és az O betűk között). Tanúja a conductor és az *Assistens commando*-révén Vörös mellé rendelt Rabach kapitány volt.⁸⁵ A pénz átadása után a szekerek lerakodása elindult, a gabona mérésénél azonban újabb problémák jelentkeztek: a conductor állítása szerint míg odahaza 100 pozsonyi mérőt mértek némi felesleggel, addig Szegeden a pék ugyanazokból a zsákokból csak 90-et mért. Vörös ekkor felismerte, hogy nem csak egyszerű korrupcióról van szó némi „fizetéskiegészítésként” a péknek, hanem szándékosan hamisítják a mérések adatait is. Vörös ekkor megkérte a conductort, hogy tartsa szemmel a péket, hamarosan ő maga is odamegy a mérést ellenőrizni, de előbb üzen a város főbírójának, az öreg Wolfartnak,⁸⁶ valamint a vár parancsnokának. Megkérte továbbá a conductort, hogy érkezéskor tettesse azt, hogy nem ismeri a hadbiztos. Vörös a főbíróval számonkérte a péket, aki nem tagadta a tallér elfogadását, így a hadbiztos összehívatta a magazinális tisztet a városi iroda (kancellária) épületébe. Ekkor találkozott emlékirónk először azzal a tiszttel, akit „Ferfleks Ferwalter”-nek nevez.⁸⁷ Vörös a tisztet előtt satisfactiót kért a pék ellen, a Ferwalter válasza azonban meglepte: „*En pedig az egész császári, királyi hivatal nevében az urtul satisfactiót ez ellen a gaz, hucfut conductor ellen kérek, ki ezen jelenlevő hiv királyi cs. péknek hivségét ajándékkal csábétani próbálta; ezen becsületes hiv kir. csász. szolgál pedig ollan betsületes ember volt, hogy ezen gazember conductor ellen itt a cancellariaban azon panaszkodott, hogy az eő hivségét 2 frtos tallérral megvesztegetni akarta. Ezen betsületes hiv királyi szolgál pedig a panasza mellett a 2 frtos tallért idehozta és most is ezen asztalon*

⁸² Vöröst Szegedről Békésgyulára rendelték, majd onnan Zimonyba (FARÁDI 1927, 80). Tomasovára érve látta az út mellett fekvő holttesteket és a megrongált hidakat, amelyek az október 17-ei ütközet maradványai. Az összecsapás „friss” nyomaiból arra következtethetünk, hogy Vörösnek legkésőbb október 17-én el kellett hagynia Szegedet.

⁸³ A város a bánási török betörés után az élmezés központja lett. A bánati kormányzóság egész levéltárát ide szállították (REIZNER 1899–1900a, 386).

⁸⁴ FARÁDI 1927, 69.

⁸⁵ Az *Assistens-commando*-ról részletesen lásd: MARCZALI 1888, 428.

⁸⁶ Wolfördt György. 1784–1792 között volt Szeged város főbírója (REIZNER 1899–1900b, 66).

⁸⁷ *Verpflegsverwalter*, élmezésügyi gondnok. Az élmezésügyi tisztviselők második legmagasabb fokozata. Az említett hivatalnok neve nem derül ki a memoárból, azonban egy alkalommal Vörös németnek nevezi: FARÁDI 1927, 88. Ahogy Vörös Ignácnál, úgy a továbbiakban itt is: Ferwalter.

*látható.*⁸⁸ Vörös meglehetősen gyorsan átlátta a helyzetet: ha az élmezési tisztok ennyire védelmükbe vesznek egy egyszerű péket, akkor itt nem csak a pék bűnös. A hadbiztos ekkor az iránt érdeklődött, hogy mennyi ideje annak, hogy a pék átadta nekik a tallért, s mivel a tisztok egy emberként állították, hogy *„ezen tallér 4 órával fogva ezen asztal fekszik”*, Vörösnek sikerült leleplezni őket: hiszen még egy órája sem volt, hogy a pénzt megjelölte és átadta a conductornak. *„Ezek után a királyi császári gazemberek elszégyenlették magukat.”*⁸⁹ E „maffia” leleplezése után nekilátott jelentésének megírásához, amiben azt is megírta, hogy a visszaélések miatt annyi a búzafelesleg, hogy nem tudnak már vele mit kezdeni: ezért hát korpa árán adják el. Lovász visszajelzése azonban késett, s Vörös már nem várhatta meg, mert közben Békésgyulára rendelték.

A történet második része⁹⁰ 1789 márciusa és áprilisa között zajlott le,⁹¹ amikor Vörös visszatért Szegedre, ahol nagy meglepetésére ismét találkozott a Ferwalterrel. Ekkor szerzett tudomást arról, hogy korábbi feljelentésének nem lett semmilyen következménye, sőt még meg is dicsérték a szegedieket.⁹² Vörös elhatározta, hogy összeharátkozik a tiszttel, hogy megfejtse titkát, a Ferwalter pedig, mivel tartott tőle, ugyancsak kereste a hadbiztos kedvét. Vörös három héten keresztül mindennap megjelent abban a vendéglőben, ahová a Ferwalter is járt, találkoztak a gondnok otthonában is. Vörös egészen odáig ment, hogy a Ferwalter házában élő kisasszonyba (*„Freila Mam”*) szerelmesnek színlelte magát, hogy ezzel is indoka legyen a közelében lenni. Mikor már ketten *„barátságos több poharakat”* megittak, a hadbiztos végül kérdezősködni kezdett: *„Ugyan mit tselekedett az ur? hogy ellen tett panaszokból és az én vizsgálatombul olly könnyen kibújít?”*⁹³ A Ferwalter azonban nem árult el neki semmit sem.

A hadbiztosnak majd egy hónapot kellett várnia ezután a következő alkalomra, de türelme meghozta gyümölcsét: a megköttyagosodott Ferwalter végül engedett. *„Barátom, tudod azt, hogy én néked sem hozzád tartozandóknak kárt tenni nem kívánok, ugyan kérek, mondgyad meg nekem, mit követtél el, hogy az én vizsgálatomon keresztül estél ? [...] ezzel kívánnék többet tudni, hogy ha magam is olyan esetben volnék, mint te voltál, magamon segíteni tudnék.”* A Ferwalter válaszából önbizalom sugárzott : *„Uram! még ekkoráig senki soha nem nyomozta ki a mi manipulatióinkat, mint te és csodálkozom, hol tanultad? hogy sarkunkra hághass. De az én eszem mégis meghaladta a te tapasztalásodat.”*⁹⁴ Ezután részletesen kifejtette az eseményeket: miután Vörös gazembernek nevezte a szegedi tisztet, és elindult a jelentést megírni, a Ferwalter a postamesterhez sietett, ki jó barátja volt, és megkérte, hogy amennyiben a

---

⁸⁸ FARÁDI 1927, 78.

⁸⁹ FARÁDI 1927, 78.

⁹⁰ FARÁDI 1927, 88–95.

⁹¹ Téli szálláson Banovczen volt, innen küldték Szegedre (MARCZALI 1915, 18). Több mint egy hónapig tartózkodott a városban, utána Újvidékre ment. Itt érte Hadik kinevezésének a híre 1789 májusának elején (FARÁDI 1927, 96).

⁹² FARÁDI 1927, 90.

⁹³ FARÁDI 1927, 88.

⁹⁴ A Ferwalter teljes vallomása: FARÁDI 1927, 89.

hadbiztos jelentése előbb érkezne meg, mint az övé, úgy késleltesse annak továbbítását. A Ferwalter a jelentésében a dátumot egy nappal Vörös-é elé írta, s mivel elképesztő különbségek voltak a mérésnél, egyszerűen ráírták, hogy ezt nem pozsonyi (62,53 liter), hanem ausztriai mérővel (61,487 liter) mérték: így még felesleget is meg tudtak állapítani – ezért járt a dicséret. *„Mert hisz nem gondolod, hogy mi azt a sok számadást, írást csak e csekély fizetésünkért vihetjük? vagy azért nyeljük a sok port? Vagy gondolod-é, hogy a mi Hoffratunk és az elsőbbség élélhetnének Budán vagy más nagyvárosban a csekély fizetésből, ha mi azokat és ők minket nem segítenének?”* Vörös állítása szerint hajnali 2 óra tájban vitte haza a németet, s az már fél 4-kor a hadbiztos házában volt, könyörögve neki, hogy ne árulja el a titkát. Miután Vörös megígérte, hogy sem öneki, sem társainak gondja nem fog származni az esetből: *„mivel nékem az nem áll kötelességemben, hogy az ő manipulatiojokat vizsgáljam, vagy fell forgassam, tsak arra kell vigyáznám, hogy a provinciális embereinket se nagyon tsalják, sem várakozással, vagy más környüállásokkal ne terhelyék.”* A következő napokban a Ferwalter még többet „gyónt”: lovainak és cselédjeinek költségeit a „sikkasztott liszt” ára teljes mértékben fedezi, azokra nem kell költenie; hét gyermeke van, s mindegyiket úri módon nevelteti, továbbá, hogy még a molnárokat is beszervezték, igaz azok nem sokat nyerne. ⁹⁵

A visszaélések tovább folytatódtak a városban, immáron a hadbiztos tudtával. Vöröst tehát mégiscsak „megvesztegették”, de kötelességét nem pénzért, hanem együttérzése miatt hagyta el. Valószínűleg egy későbbi bejelentés nyomán érkezett meg váratlanul Geneyne generális. ⁹⁶ A Ferwalter, miután Vörös jelezte neki, hogy nem az ő feljelentése áll a dolgok mögött, és tisztában volt vele, hogy Geneyne nem fogja átlátni a csalásaikat, meglehetősen tiszteletlenül kezdett viselkedni a generállissal: száárnak nevezte, száárfület is mutatott neki. ⁹⁷ Miután Geneyne elment, a Ferwalter elmondta Vörösnek, hogy csak az ő szakértelmétől félt, s hogy *„eőket ritka ember tudgya visgálni, magok tudgyák tsinyokat és senki nem egy könnyen vádolhatja idegen, ha tsak magok közül nem való. De ha a bé vádoltatott bé zárottatik, hogyl valami ki tétel már reá bizonyodik, az bizonyosan még fogságában el vész, de még annak az embernek is, aki közüllök valakit fel adott, akár mi módon el kell veszni.”* ⁹⁸ A gondnok e mondatából Vörös (amennyiben eddig nem tudta volna) nem csak hogy szembesült azzal, hogy itt valójában (ahogy azt Marczali találoán megfogalmazta) egy szó szoros értelmében vett maffia működik, ⁹⁹ de a bűnösségről való hallgatásával gyakorlatilag annak tagjává is vált.

⁹⁵ FARÁDI 1927, 92.

⁹⁶ *Verpflegsvicespecteur*, a *Verpflegsinsecteur* (sereg ellátási felügyelőjének) helyettese. (TRÓCSÁNYI 1960, 127).

⁹⁷ FARÁDI 1927, 92–93.

⁹⁸ FARÁDI 1927, 92–93.

⁹⁹ MARCZALI 1915, 19.

Összegzés

A hadsereg ellátásának helyzetét, azaz a hadbiztosok munkájának értékelését a *Hadi és más nevezetes tudósítások* című korabeli hírlap mutatja meg Belgrád bevétele után: „Tökéletes megelégedését jelenti a fővezér továbbá a tábor élésmagazinjaira vigyázó Geneyne generális, és az eleségről gondoskodó fő Commissariátus Lovász úr rendelkezéseikkel is, és ezen Urak fáradhatatlanságának tulajdonítja, hogy a sereg semmiben szükségét nem látott.”¹⁰⁰ Ezt megerősítik Radetzky József tábornagy emlékiratai: a hadsereg ellátása megfelelő volt, és ha nem ért el sikert, ennek oka nem táplálék, vagy takarmány hiányában keresendő.¹⁰¹

A háború végével a hadbiztosság tagjait jelentős politikai palettákon találhatjuk meg: Lovász a napóleoni háborúk idején ismét élelmezési főbiztosként szolgált,¹⁰² később a Magyar Kancellária tanácsosa, a Szent István Rend lovagja, Békés vármegye főispánja lett.¹⁰³ Miután II. József tudomást szerzett Vörös becsületéről, felajánlotta neki Temes vármegye alispáni tisztségét, amit társai megdöbbenésére Vörös visszautasított. A háború után újra felkérték, ezt ismét elutasította, igaz, ezúttal teljesen más indokkal.¹⁰⁴ Elfogadta azonban azt a felkérést, miszerint Temes vármegye országgyűlési követe lesz: így az 1790/91. évi országgyűlés résztvevői között ott találjuk Vörös Ignácot¹⁰⁵ és Berzeviczyt¹⁰⁶ is.

A szegedi korrupció okozta károkat nem tudjuk pontosan meghatározni, de figyelembe véve a Szegeden átmenő áruforgalmat,¹⁰⁷ a korrupció hatalmas kiesést okozhatott. Azonban a Vörös által leírtakkal összevetve a Vályi András által előadott károkat, utóbbit egyértelműen túlzásnak kell tartanunk.¹⁰⁸ Mindazonáltal jogosan merülhet fel a kérdés, amit Marczali is megfogalmazott: „És ha egyszerű szegedi raktárnokok ily könnyen teremtettek elő tízezer mérőnyi felesleget, elképzelhető, mennyi sikkadt el az »Elsőbbek« kezén és mennyit nyertek a szállítók.”¹⁰⁹ Biztosra vehetjük, hogy a korrupció nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a titkosrendőrség és a besúgóhálózat

---

¹⁰⁰ HADI TÖRTÉNETEK 1789, 390. A hírlap 1789 júliusában indult *Hadi és Más Nevezetes Történetek* címen, majd 1792-től 1803-ig (bécsi) *Magyar Hirmondó* néven működött tovább.

¹⁰¹ MARCZALI 1915, 15.

¹⁰² NAGY 1860, 180.

¹⁰³ MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1793 – N°. 13365.

¹⁰⁴ Nem akart „törvénytelen” alispán lenni. Később a többi tisztviselő miatt nem vállalta, kik: „részében boltosok vagy nemtelen emberek voltak és nem született, hanem jószág vétele által vásárlották a nemességét.” (FARÁDI 1927, 113).

¹⁰⁵ Temes vármegye országgyűlési követe. NAPONKÉNT–VALÓ 1791, XVII.

¹⁰⁶ Lazanszky János gróf helyettese (H. BALÁZS 1967, 156).

¹⁰⁷ Részletesen lásd: REIZNER 1899–1900a, 358.

¹⁰⁸ „Hadi viszontagságain kívül, másféle inségeket is szenyvedett vala Szeged Városa, kivált 1777, és nyöltzvannjóltzadik esztendőben, mert örömet megfizették volna köblét az életnek 20 forintyával is, ha szerezhettek volna; melly időben az éhség által többen meghalának, mint 4 százan.” (VÁLYI 1799, 340).

¹⁰⁹ MARCZALI 1915, 19.

professzionizálódjon, aminek következménye majd 1795-ben lesz világos az egész magyar nemzet számára.

Források

Törvénycikkek

1715. évi XLIII. törvénycikk

1723. évi C. törvénycikk

1741. évi LXIII. törvénycikk

Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Letöltés: 2019.10.11.)

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL) – Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL) – A szekció (Magyar Kancelláriai Levéltár) 39. – Acta generalia – 1785 – N°. 12151.

MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1793 – N°. 13365.

MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1798 – N°. 3970.

MNL–MOL, A 39 – Acta generalia – 1799 – N°. 11461.

Publikált források

FARÁDI 1927 = *Farádi Vörös Ignác visszaemlékezései az 1788–1822. évekről.*

Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátja és kiadja: Madzsar Imre. Budapest : Magyar Történelmi Társulat, 1927.

HADI TÖRTÉNETEK 1789 = *Hadi történetek. (Hadi és más nevezetes történetek).*

1. kötet. Bécs 1789.; <http://deba.unideb.hu/deba/cikk/hmnt.php> (Letöltés: 2019.10.11.)

INSTRUCTION 1782 = *Instruction für das In Kriegs-Zeiten aufgestellte Ober-*

Landes-Commissariat. Trattner 1782.; https://books.google.hu/books?id=Gv1E1oE6d_8C&hl=hu&source=gbs_navlinks_s (Letöltés: 2019.10.11.)

NAPONKÉNT-VALÓ 1791 = *Naponként-való jegyzései az 1790dik estendőben*

felsőleges IIedik Leopold tsászár, és magyar országi király által, szabad királyi városába Budára, Szent Jakab havának 6dik napjára rendelt, 's Szent András havának 3dik napjára Posony királyi városába által-téetett, 's ugyan ott, következő 1791dik esztendőben böjt-más havának 13dik napján béfejzett magyar ország gyűlésének; mellyek eredet-képen magyar nyelven íratattak, és az ország gyűlésének fő-vigyázása alatt, hitelesen deák nyelvre fordíttattak. Buda, 1791.; http://dlib.ogyk.hu/R/9B6J7PQSGC8PHECYI996VFKEPXADL9FRXMGG1I5X5PJSFNESC9-05750?func=results-jump-full&set_entry=000099&set_number=000300&base=GEN01 (Letöltés: 2020.01.10.)

Irodalom

- ABAFI 1884 = Abafi Lajos: Titkos társulatok Temesvárott a mult századba. Első közlemény. *Történelmi tár* VII. 3. (1884) 513–524.
- DOBSZAY 2010 = Dobszay Tamás: Emlék, felidézés, önéletírás. *Korall* 41 (2010) 35–50.
- EMBER 1934 = Ember Győző: A commissariatatus provinciális felállítása Magyarországon 1723-ban. *A Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet évkönyve* 4. évf. (1934) 338–363.
- H. BALÁZS 1967 = H. Balázs Éva: *Berzeviczy Gergely, a reformpolitikus*. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1967.
- KÖSZEGHY 1910 = Kőszeghy Sándor: Pest vármegye nemes családai. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I. kötet*. Budapest : Országos Monográfia Társaság, 1910.
- KÖVÉR 2014 = Kövér György: *Biográfia és társadalomtörténet*. Budapest : Osiris, 2014.
- MARCZALI 1888 = Marczali Henrik: *Magyarország története II. József korában III. kötet*. Budapest : MTA, 1888.
- MARCZALI 1915 = Marczali Henrik: A hadsereg élelmezése az 1788–90-iki háborúban. *Századok* 49 (1915) 1–33.
- NAGY 1858 = Nagy Iván: *Magyarország családai. Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. III. kötet*. Pest : Ráth Mór, 1858.
- NAGY 1860 = Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. VII. kötet*. Pest : Ráth Mór, 1860.
- NAGY 1868 = Nagy Iván: *Magyarország családai. Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. Pótlék kötet*. Pest : Ráth Mór, 1868.
- PATAKI 2001 = Pataki Ferenc: *Élettörténet és identitás*. Budapest : Osiris, 2001.
- REIZNER 1899–1900a = Reizner János: *Szeged története*. I. kötet. Szeged : Szegedi Szabad Királyi Város Közönsége, 1899–1900.
- REIZNER 1899–1900b = Reizner János: *Szeged története*. III. kötet. Szeged : Szegedi Szabad Királyi Város Közönsége, 1899–1900.
- RÉDVAY 1942a = Rédvay István: II. József török háborúja (1788–1790) I. *Hadtörténelmi Közlemények* 43:1 (1942) 1–28.
- RÉDVAY 1942b = Rédvay István: II. József török háborúja (1788–1790) II. *Hadtörténelmi Közlemények* 43:1 (1942) 179–200.

- RÉDVAY 1943 =Rédvay István: II. József török háborúja (1788–1790) III. *Hadtörténelmi Közlemények* 44:1 (1943) 1–34.
- SZENTKLÁRAY 1879 = Szentkláray Jenő: *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből: 1779-től napjainkig: tekintettel a III. Károly és Mária Terézia korabeli előzményekre.* Temesvár : Csanád-Egyházmegyei Könyvnyomda, 1879.
- SZENTKLÁRAY 1914 = Szentkláray Jenő: Temes vármegye története. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye.* Budapest : Országos Monográfia Társaság, 1914.
- TRÓCSÁNYI 1960 = Trócsányi Zsolt: Az erdélyi országos főbiztosság története (1686–1849). *Hadtörténelmi Közlemények* 7:1 (1960) 97–136.
- VÁLYI 1799 = Vályi András: *Magyar országnak leírása.* III. kötet. Buda 1799.; https://mek.oszk.hu/14500/14515/pdf/14515_3.pdf (Letöltés: 2020.01.10.)

A landcommissioner in the Austro-turkish war of 1788–1791
Ignác Vörös de Farád on the frontline

TAMÁS PINTÉR

The last austro-turkish war can be considered as a turning point in the history of Hungary: it terminates a three century long period of Hungarian-Ottoman conflict, as well as the rule of Joseph the II. We can say that the history of this war is well known, however, the fates of the individuals of those involved are less so. Ignác Vörös de Farád fought as a Land Comissionar, and his reminiscences can give us valuable data to the average days of war. As a Land Comissionar, the writer of this memo got into conflicts many times with those, who were up to profiteer from the horror of war: following Vörös's memo, we can get a broader view to the corruption and abuse of the hinterland. My primary aims are to present the history of the war, the Land Commissariat of Joseph, and the respondses the corruption. In this study, I will follow Ignác Vörös's investigation in Szeged: as he spends more and more time with, and getting tighter relationships with the members of this mafia, until himself „becomes one of them”.